

POLISH ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF THE HISTORY OF SCIENCE
TEAM FOR THE HISTORY OF CARTOGRAPHY

UNIVERSITY OF SZCZECIN
INSTITUTE OF THE HISTORY
AND INTERNATIONAL RELATIONS

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII

Tom XIV

DAWNA MAPA ŹRÓDŁEM WIEDZY
O ŚWIECIE

FROM THE HISTORY OF CARTOGRAPHY

Volume XIV

OLD MAP AS A KNOWLEDGE
SOURCE ABOUT THE WORLD

Proceedings from the 22nd All-Polish
Conference of the Historians of Cartography

Pobierowo 11 – 13 October 2007

Edited by

STANISŁAW ALEXANDROWICZ AND RADOSŁAW SKRYCKI

Poświęcamy pamięci
Profesora MIECZYSLAWA STELMACHA
Redaktorzy

SZCZECIN 2008

INSTYTUT HISTORII NAUKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ZESPÓŁ HISTORII KARTOGRAFII

UNIwersytet SZCZECIŃSKI
INSTYTUT HISTORII I STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

Opracowanie redakcyjne
STANISŁAW ALEXANDROWICZ, RADOSŁAW SKRYCKI

Opracowanie techniczne
Dorota KOZŁOWSKA, JERZY OSTROWSKI

Projekt okładki
DARIUSZ KOZŁOWSKI

Tłumaczenia streszczeń na język angielski:
AUTORZY

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII

Tom XIV

DAWNA MAPA ŹRÓDŁEM
WIEDZY O ŚWIECIE

Materiały z XXII Ogólnopolskiej
Konferencji Historyków Kartografii

Pobierowo 11 – 13 października 2007 r.

Skład komputerowy
Dorota KOZŁOWSKA

Publikacja dofinansowana ze środków Uniwersytetu Szczecińskiego

© Copyright by: IHN PAN, US, 2008

Pod redakcją
STANISŁAWA ALEXANDROWICZA I RADOSŁAWA SKRYCKIEGO

ISSN: 0138-0850

SPIS TREŚCI

<i>Stanisław Alexandrowicz, Radosław Skrycki</i> – PRZEDMOWA	9
<i>Radosław Gaziński</i> – MIECZYSLAW STELMACH (1947-2000), ARCHIWISTA, HISTORYK I HISTORYK KARTOGRAFII	15
BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. MIECZYSLAWA STELMACHA (zestawiła Agnieszka Chlebowska)	19

Mapa jako źródło historyczne

<i>Stanisław Alexandrowicz</i> – WYKORZYSTANIE ŹRÓDEŁ KARTOGRAFICZNYCH W BADANIACH NAD HISTORIĄ POLSKI XVI I XVII WIEKU	29
<i>Wojciech Iwańczak</i> – KILKA UWAG O DAWNEJ MAPIE JAKO ŹRÓDŁE HISTORYCZNYM	51
<i>Bogdan Wolak</i> – BADANIE DYNAMIKI ZJAWISK NA PODSTAWIE KART KATASTRALNYCH I MAP EWIDENCYJNYCH	61
<i>Dorota Jutrzenka-Suprym</i> – MATERIAŁY I TECHNIKI WYKONYWANIA MAP OD STAROŻYTNOŚCI DO XVIII WIEKU	71
<i>Dorota Jutrzenka-Suprym</i> – GRYNSPAN – ZIELONY PIGMENT STOSOWANY DO KOLOROWANIA MAP I JEGO WPŁYW NA STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW KARTOGRAFICZNYCH	87

Historia kartografii powszechnej

<i>Rafał Simiński</i> – OBRAZ ZIEM INFLANCKICH W ŚWIETLE KARTOGRAFII I KRONIKARSTWA EUROPY ZACHODNIEJ OKRESU ŚREDNIOWIECZA	105
<i>Lucyna Szaniawska</i> – PIĘCSETLECIE NAZWY AMERYKA. ZMIANY NAZWY ORAZ EWOLUCJA OBRAZU AMERYKI NA MAPACH PUBLIKOWANYCH W SZESNASTOWIECZNEJ EUROPIE	119
<i>Krystyna Szykuła</i> – PROJEKT MONOGRAFII I FAKSYMILOWEGO WYDANIA MAPY JENKINSONA Z 1562 ROKU	149

SPIS TREŚCI	7
-------------	---

<i>Jerzy Czajewski</i> – DELIMITACJA ROZBIOROWEJ GRANICY RZECZYPOSPOLITEJ Z ROSJĄ W ŚWIETLE DOKUMENTÓW I MATERIAŁÓW KARTOGRAFICZNYCH	329
<i>Piotr Grabowski</i> – OKOLICZNOŚCIOWA MAPA POLSKI Z 1910 ROKU JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI HISTORYCZNYCH I DYDAKTYCZNYCH ..	347
<i>Dorota Borowicz</i> – DAWNE MAPY NARODOWOŚCIOWE GÓRNEGO ŚLĄSKA ODBICIEM DZIEJÓW POLITYCZNYCH REGIONU	359
<i>Ewa Szykiewicz</i> – DAWNE MAPY ŚLĄSKA JAKO DOKUMENTY ZMIAN ZACHODZĄCYCH W TERENIE	375
<i>Jerzy Ostrowski</i> – OGÓLNOPOLSKIE KONFERENCJE HISTORYKÓW KARTOGRAFII W LATACH 1975–2007 – PRZEGLĄD CHRONOLOGICZNO-TEMATYCZNY	391

<i>Andrew B. Pernal, Dennis F. Essar</i> – BEAUPLAN'S CARTOGRAPHIC LABOURS IN FRANCE: THE MAPS OF NORMANDY AND BRITTANY	161
--	-----

<i>Margarita Barzdeviča</i> – MAPS AND PLANS OF RIGA FROM THE 17TH CENTURY AS SOURCES OF INFORMATION FOR THE RESEARCH OF THE DEVELOPMENT OF THE CITY	183
--	-----

<i>Radosław Skrycki</i> – MAPA JAKO NARZĘDZIE PROPAGANDY (NA PRZYKŁADZIE MAPY BRANDENBURGH JACOBA PAULA VON GUNDLINGA Z 1724 ROKU)	197
--	-----

<i>Andrzej Konias</i> – „KARTOGRAFIA TOPOGRAFICZNA PAŃSTWA I ZABORU PRUSKIEGO OD II POŁOWY XVIII W. DO I POŁOWY XX W.” – PROBLEMATYKA PROJEKTU NAUKOWO-BADAWCZEGO	207
---	-----

Historia kartografii ziem polskich

<i>Henryk Rutkowski</i> – POLSKA NA WYBRANYCH MAPACH Z PIERWSZEJ POŁOWY XVI WIEKU	221
--	-----

<i>Jarosław Łuczyński</i> – OBRAZ I TEKST NA XVI-WIECZNYCH MAPACH RZECZYPOSPOLITEJ	235
---	-----

<i>Małgorzata Gałęziowska</i> – SYMBOLICZNE TREŚCI W KARTOGRAFII NA PRZYKŁADZIE MAP PRUS KASPRA HENNEBERGERA I ICH PÓŹNIEJSZYCH OPRACOWAŃ JAKO PODSTAWA KOMUNIKACJI I PRZEKAZ WIEDZY O ŚWIECIE	249
---	-----

<i>Wiesław Steradzan</i> – KARTOGRAFIA GRUDZIĄDZA XVII-XX WIEKU JAKO ŹRÓDŁO WIEDZY O MIEŚCIE I OKOLICY	265
---	-----

<i>Krzysztof Strzelecki</i> – WARTOŚCI POZNAWCZE 12-ARKUSZOWEJ MAPY WISŁY F.F. CZAKIEGO Z PIERWSZEJ POŁOWY XVIII WIEKU W ŚWIETLE DOTYCZĄCYCH BADAŃ. PROBLEMATYKA NAUKOWO-BADAWCZA	275
--	-----

<i>Bogumił Szady</i> – MAPA UNICKIEJ DIECEZJI CHEŁMSKIEJ Z 1782 ROKU JAKO PRZYKŁAD KARTOGRAFII WYZNANIOWEJ	297
---	-----

<i>Paweł E. Weszpiński</i> – MAPY I PLANY WARSZAWY W ZBIORACH ROSYJSKIEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ W PETERSBURGU	319
--	-----

Radosław Gaziński
Uniwersytet Szczeciński

MIECZYŚLAW STELMACH (1947–2000), ARCHIWISTA, HISTORYK I HISTORYK KARTOGRAFII

Profesor Mieczysław Stelmach urodził się 25 marca 1947 roku w Giżycku na Mazurach. Tu spędził dzieciństwo, ukończył szkołę podstawową i w 1961 roku rozpoczął naukę w Liceum Pedagogicznym. W 1963 roku rodzice profesora Stelmacha przeprowadzili się do Sorkwit w powiecie mragowskim. Stąd też profesor kontynuował dalszą naukę w Liceum Pedagogicznym w Mragowie, gdzie w 1966 złożył maturę. W tymże roku rozpoczął studia na kierunku historia o specjalności archiwalnej w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Uwieńczeniem pięcioletnich studiów była praca magisterska napisana pod kierunkiem profesora Andrzeja Tomczaka pt. *Zbiór Kartograficzny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, która została obroniona w czerwcu 1971 roku. W 1973 roku pracę tę nagrodzono w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

Dnia 1 sierpnia 1971 roku profesor Mieczysław Stelmach rozpoczął pracę w Archiwum Państwowym w Szczecinie (ówcześnie Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie) na stanowisku młodszego archiwisty. W 1972 roku został awansowany na archiwistę, a od stycznia 1973 roku przeszedł do grupy pracowników naukowych archiwum stając się asystentem archiwalnym, a następnie od 1976 roku starszym asystentem archiwalnym. Od pierwszych dni pracy w archiwum Mieczysław Stelmach dał się poznać jako rzetelny, sumienny i wręcz perfekcyjny pracownik. W tej sytuacji w kwietniu 1972 roku ówczesna dyrektor szczecińskiego archiwum Lucyna Turek-Kwiatkowska upoważniła Go do wizytacji składnic i archiwów zakładowych, obdarzając tym samym zaufaniem jako archiwistę uczestniczącego w procesie kształtowania narastającego zasobu archiwalnego. Jednocześnie w październiku 1973 roku profesor Mieczysław Stelmach został mianowany kierownikiem działu akt pruskich (tzw. Oddział I). Intensywna praca nad archiwiami wytworzonymi przed 1945 rokiem zaowocowała pełnym opracowaniem wielu zespołów archiwalnych. Spod Jego ręki wyszły między innymi inwentarze książkowe zespołów miejskich: Chociwła (Magistrat Freienwalde), Człopy (Magistrat Schloppe), Łeby (Magistrat Leba), Myśliborza (Magistrat Soldin), Pełczyc (Magistrat Bernstein), Polanowa (Magistrat Pollnow), Recza (Magistrat Reetz), Sławna (Magistrat Schlawe) Stargardu Szczecińskiego (Magistrat Stargard in Pom.) i Świdwina (Magistrat Schivelbein). Ponadto opracował starostwa powiatowe w Kołobrzegu (Landratsamt Kolberg) i Świnoujściu (Landratsamt Swinemünde) oraz wydziały powiatowe w Drawsku (Kreisauausschuss Dramburg), Łobzie (Kreisauausschuss Regenwalde), Sławnie (Kreisauausschuss Schlawe) i Świdwinie (Kreisauausschuss Schivelbein). Zajmował się także aktami urzędów celnych (Zollämter), budowlanych (Bauämter), Komisją Generalną we Frankfurcie nad Odrą (Generalkommission Frankfurt a. O.) oraz przechowywanymi ówcześnie w Urzędzie Miejskim w Szczecinie archiwiami tzw. Policji Budowlanej (Magistrat Stettin, Baupolizei, 21503 j.a.). W trakcie pracy nabył dużego doświadczenia archiwalnego i znacznej wiedzy dotyczącej organizacji i funkcjonowania pruskiej administracji prowincjonalnej w XVIII, a zwłaszcza XIX wieku. Te doświadczenia pozwoliły Mu zmierzyć się z aktami Rejencji Szczecińskiej (Regierung Stettin, 33374 j.a.), jednego z największych zespołów archiwalnych przechowywanych w Szczecinie. Z tego zadania wywiązał się doskonale, nadając wspomnianemu zespołowi idealną wręcz strukturę (nawiązał w niej do układu kancelaryjnego akt) i pisząc bardzo dobry wstęp do inwentarza książkowego. Przez cały wspomniany czas zajmował się także swoimi ukochanymi mapami, tworząc używany do dziś inwentarz map znajdujących się w szczecińskim archiwum. Głęboka wiedza Mieczysława Stelmacha została dostrzeżona przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. Powołano Go do centralnych zespołów naukowo-badawczych do

spraw Selekcji Akt Popruskich (kierownik dr A. Perlińska) i do Badań nad Kancelarią Urzędów Pruskich (kierownik doc. dr Irena Radke). Pracując w pierwszym z zespołów stał się współautorem instrukcji o brakowaniu akt popruskich.

Swoją wiedzę archiwalną i znajomość administracji pruskiej zdyskontował uczestnicząc od 1972 roku w seminarium doktoranckim prowadzonym na uniwersytecie toruńskim przez profesora Andrzeja Tomczaka. Efektem włożonego wysiłku był doktorat pt. *Kancelaria pruskich urzędów administracji państwowej na przykładzie rejencji w latach 1808–1945*, obroniony w Toruniu w maju 1980 roku. Praca ta w 1981 roku ukazała się drukiem jako osobna monografia.

W 1981 roku Mieczysław Stelmach objął funkcję kierownika działu akt polskich (tzw. Oddział II) i dodatkowo otrzymał awans na adiunkta archiwalnego. Później został upoważniony, tym razem przez dyrektora Kazimierza Kozłowskiego, do nadzoru nad archiwami zakładowymi w województwach szczecińskim i gorzowskim. Do jego obowiązków należała teraz także kontrola merytoryczna oddziałów szczecińskiego archiwum w Stargardzie Szczecińskim i Płotach, wreszcie opieka na kartografikami przechowywanymi w Szczecinie. W tym ostatnim przypadku profesor Mieczysław Stelmach miał obowiązek udzielania konsultacji naukowych. Ponadto opracowywał kolejne zespoły archiwalne, tym razem wytworzone po 1945 roku. Wśród wielu wymienić można: Zarząd Miejski i Miejską Radę Narodową w Szczecinie, Państwowe Nieruchomości Ziemskie Zarząd Okręgowy w Szczecinie, Izbę Przemysłowo-Handlową w Szczecinie oraz Dyрекcję Budowy Osiedli Robotniczych w Szczecinie. Bywał wreszcie opiekunem praktyk studenckich, które odbywały się w Archiwum Państwowym w Szczecinie.

W 1983 roku profesor Stelmach został sekretarzem rocznika „Kronika Miasta Szczecina”, gdzie prowadził także kalendarium wydarzeń. W 1988 roku uzyskał od fundacji Volkswagena środki na czteromiesięczne (marzec–czerwiec) stypendium w Bundesarchiv i w Landesarchiv w Koblencji, które odbył z pożytkiem dla polskiej archiwistyki. Był także stałym gościem w Geheimes Staatsarchiv w Berlinie-Dahlem i w Landesarchiv w Greifswaldzie. Nadal Jego wiedza była wykorzystywana przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. W latach osiemdziesiątych XX wieku pracował w Zespole do Opracowania i Oceny Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej kierowanym przez dr M. Lewandowską.

We wrześniu 1989 roku Mieczysław Stelmach przeszedł do Instytutu Historii Uniwersytetu Szczecińskiego. W pierwszym okresie nowej pracy skoncentrował się (obok dydaktyki) na ukończeniu habilitacji. Habilitował się w Toruniu w 1992 roku na podstawie monografii pt. *Historia kartografii Pomorza Zachodniego do końca XVIII wieku*. Podkreślaną wszędzie zaletą wspomnianego dzieła była szeroka podstawa źródłowa, na jakiej powstało, będąca wynikiem kwerend przeprowadzonych przez Autora w archiwach polskich (Koszalin, Słupsk, Szczecin) i nie-

mieckich (Berlin, Greifswald, Koblencja, Merseburg) oraz w muzeach i bibliotekach po obu stronach granicy (Berlin, Gdańsk, Greifswald, Kraków, Lublin, Poznań, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław). W latach 1991–1992 Mieczysław Stelmach był kierownikiem Studium Podyplomowego w Instytucie Historii, a następnie przez dwie kadencje (lata 1993–1999) pełnił funkcję prodziekana ds. studenckich na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Pracując na tym ostatnim stanowisku starał się zawsze rozstrzygać wszelkie problemy możliwie na korzyść studentów, zaskarbiając sobie przez to wdzięczność wielu z nich.

W 1993 roku Mieczysław Stelmach został mianowany profesorem Uniwersytetu Szczecińskiego. W 1996 roku utworzył w strukturach Instytutu Historii Zakład Archiwistyki, którym kierował do śmierci. W latach 1998–2000 był także kierownikiem Punktu Konsultacyjnego Uniwersytetu Szczecińskiego w Gorzowie Wielkopolskim. W latach dziewięćdziesiątych uczestniczył w pracach Zespołu Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN oraz Komisji Kartograficznej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. W 1996 roku został stałym konsultantem przy NDAP w sprawach gromadzenia i opracowywania dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej. Mimo dużego obciążenia administracyjnego nigdy nie zaniedbywał dydaktyki. Zawsze perfekcyjnie przygotowany i punktualny prowadził wykłady między innymi z historii nowożytnej Polski, dziejów kartografii na Pomorzu Zachodnim, archiwoznawstwa, rozwoju form kancelaryjnych oraz metodyki archiwalnej. W trakcie niepełnej dekady (lata 1992–2000) wypromował około 60 magistrów oraz jednego doktora (dr Ewę Gwiazdowską, obrona grudzień 1999 rok). Druga z uczennic (dr Agnieszka Chlebowska) nie zdołała przed śmiercią Profesora zakończyć swojej pracy.

Do 2000 roku w dorobku profesora Mieczysława Stelmacha były trzy monografie (*Kancelaria pruskich urzędów administracji państwowej na przykładzie rejencji 1808–1945*, Szczecin 1981, *Fortyfikacje Szczecina od XII do XIX wieku*, Szczecin 1986 i *Historia kartografii Pomorza Zachodniego do końca XVIII wieku*, Szczecin 1991), kilka prac współautorskich (np. *Dzieje Szczecina*, t. III, Szczecin 1994), informatory i katalogi archiwalne (np. *Informator dotyczący budownictwa miasta Szczecina i Świnoujścia (1834–1945)*, Szczecin 1978, *Katalog planów miast i wsi Pomorza Zachodniego z XVII–XIX w. w zbiorach WAP w Szczecinie*, Szczecin 1980, *Katalog planów Szczecina w XVI w. – 1945*, Szczecin 1989), liczne wydawnictwa źródłowe głównie o charakterze kartograficznym (np.: *Atlas krain nadbałtyckich – Pomorza Zachodnie*, Szczecin 1991 i *Przestrzenny rozwój Szczecina w dziełach kartograficznych XVII–XX wiek*, Szczecin 1996) oraz wydawnictwa pokonferencyjne (*Mapy południowego Bałtyku*, „Z dziejów kartografii” t. 9, Szczecin 1997, pokłosie XV Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii w Szczecinie, 6–7 września 1996 roku). Do powyższych opracowań należy

jeszcze dodać około 80 artykułów naukowych, recenzji i omówień dotyczących szeroko pojętej archiwistyki, kartografii i dziejów Pomorza w XVIII i XIX wieku. Profesor nie wahał się popularyzować swojej wiedzy organizując lub współorganizując liczne wystawy, głównie kartograficzne. Z pewnością do najważniejszych należała wystawa zorganizowana w czerwcu 1998 roku na Zamku Książąt Pomorskich pt. „Pomorze i Szczecin na mapach, planach i widokówkach z kolekcji dr. Tomasza Niewodniczańskiego” (katalog: *Pomorze i Szczecin na dawnych mapach planach i widokach; Collection Niewodniczański (Bitburg)*, Szczecin 1998). Warto także dodać, że dzięki staraniom Profesora cała kolekcja pozostała w Szczecinie, wchodząc w skład zbiorów specjalnych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego.

Przez cały okres pracy zawodowej profesor Mieczysław Stelmach był (od 1971 roku) członkiem szczecińskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Aktywnie uczestniczył w jego pracach, a zwłaszcza w akcji odczytowej oraz w wykładach z cyklu Zamkowych Spotkań Historycznych. W 1972 roku wybrano Go członkiem Komisji Rewizyjnej, której przewodniczącym został w 1997 roku. Od 1971 roku do końca życia był także członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich.

Za swoje zasługi został odznaczony Brązowym (1978 rok) i Srebrnym (1997 rok) Krzyżem Zasługi, medalem Za Zasługi dla Archiwistyki (1979 rok), Gryfem Pomorskim (1983 rok) oraz Medalem Uniwersytetu Szczecińskiego Pro Publico Bono (1999 rok).

Profesor Mieczysław Stelmach zmarł przedwcześnie po ciężkiej chorobie w Szczecinie w dniu 19 grudnia 2000 roku, pozostawiając w nieutulonym bólu żonę Danutę oraz dwóch synów Przemysława i Bartosza.

BIBLIOGRAFIA PRAC

PROF. DR. HAB. MIECZYŚLAWA STELMACHA

1973

1. *Z dziejów organizacji młodzieżowych, zawodowych i społecznych powiatu wolińskiego w latach 1945–1948*, w: *Z dziejów ziemi wolińskiej*, Szczecin 1973, s. 255–269.

1976

2. *Dwa nieznanne palny Szczecina z 1873 i 1879 r.*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XX, z. 3, 1976, s. 215–220.

1978

3. *Informator dotyczący budownictwa miasta Szczecina i Świnoujścia (1834–1945)*, Szczecin 1978.
4. *Zasób kartograficzny Archiwum Państwowego w Szczecinie (1945–1950)*, „Informator Archiwalny”, 1978, s. 33–35.
5. *Służba zdrowia, opieka społeczna, sprawy socjalne (1945–1950)*, „Informator Archiwalny”, 1978, s. 62–67.

1979

6. *Skarby szczecińskiego archiwum*, pod red. K. Kozłowskiego, Szczecin 1979, (współautor).
7. *Źródła do dziejów ludności polskiej na Pomorzu Zachodnim*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXIII, z. 4, s. 131–143.
8. *Balcania. Guide to the Polish Archives Relative to the History of the Balkan Countries*, pod red. T. Walichnowskiego, Warszawa 1979 (współautor).

1980

9. *Pruskie władze administracyjne miasta Szczecina w okresie okupacji francuskiej 1806–1813*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXIV, z. 1, s. 57–67.
10. *Katalog planów miast i wsi Pomorza Zachodniego z XVII–XIX wieku w zbiorach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Szczecinie*, Szczecin 1980, 206 s.

1981

11. *Kancelaria pruskich urzędów administracji państwowej na przykładzie rejencji w latach 1808–1945*, Szczecin 1981.
12. *Katalog materiałów archiwalnych*, t. II, Szczecin 1981, 326 s. (współautor).

1982

13. *Plany miast Pomorza Zachodniego w atlasie Joh. Geорга Maxa Fürstenhoffa*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXVI, s. 163–173.
14. *Pomeranica kartograficzne w zbiorach Państwowej Biblioteki w Berlinie (Deutsche Staatsbibliothek)*, „Informator Archiwalny”, 1982, s. 11–20.
15. *Dzieje Poznania i Województwa Poznańskiego (Informator o materiałach archiwalnych)*, Warszawa 1982, T. II, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie, s. 855–879.
16. *Stan i zasób archiwów zakładowych administracji państwowej w województwie szczecińskim – próba oceny*, „Archiwista”, r. XVIII, nr 1/2, 1982, s. 27–35.

1983

17. *David Gilly i jego mapa Pomorza Zachodniego z 1789 r.*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXVII, z. 1–2, s. 237–244.

1984

18. *Historische Karten aus der Sammlung der Ernst Moritz Arndt-Universität Greifswald in der Sektion Geographie, Greifswald 1981*; „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXVIII, z. 1–2, s. 218–222.

1986

19. *Pomorze Zachodnie w dokumentach 1945 r.*, Szczecin 1986 (współautor).
20. *Pomorze Zachodnie w kartografii od końca XV w. do czasów E. Lubinusa (1618)*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXX, z. 3, 1986, s. 215–224.
21. *Archivmitteilungen, Zeitschrift für Theorie und Praxis der Archivwesens*, t. 32, z. 1–6, 1981, recenzja: „Archeion”, t. LXXXI, 1986, s. 252–259.

1987

22. *Zasób aktowy administracji ogólnej szczebla powiatowego Prowincji Pomorskiej w Archiwum Państwowym w Szczecinie*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, T. 3, 1987, s. 55–88.
23. *Archivmitteilungen. Zeitschrift für Theorie und Praxis des Archivwesens*, t. 33, z. 1–6, 1982, recenzja: „Archeion”, t. LXXXII, 1987, s. 207–213.

1988

24. *Archivmitteilungen. Zeitschrift für Theorie und Praxis des Archivwesens.*, t. 34, z. 1–6, 1983, recenzja: „Archeion”, t. LXXXIV, 1988, s. 281–288.
25. *Kronika najważniejszych wydarzeń 1988 roku*, „Kronika Miasta Szczecina”, 1988, s. 125–143.

1989

26. *Katalog planów miasta Szczecina 1590–1945*, Szczecin 1989, 148 s. (współautor).
27. *Die Pläne der Festung Stettin. Versuch einer Bestandsaufnahme*, „Nord-Ost-Archiv”, H. 95, 1989, s. 111–147.
28. *Archivmitteilungen. Zeitschrift für Theorie und Praxis des Archivwesens*, t. 36, z. 1–6, 1985, recenzja: „Archeion”, t. LXXXV, 1989, s. 207–213.
29. *E. Lubinus i jego mapa księstwa pomorskiego*, Szczecin 1989.

1990

30. *Mapy historyczne krain nadbałtyckich. Pomorze Zachodnie XVI–XVIII w.*, Szczecin 1990, 17 s.

1991

31. *Historia kartografii Pomorza Zachodniego do końca XVIII w.*, Szczecin 1991, 206 s.
32. *Plany twierdzy Szczecin*, w: *Kartografia forteczna*, „Z Dziejów Kartografii”, t. V, Warszawa 1991, s. 41–70.
33. *Archivmitteilungen. Zeitschrift für Theorie und Praxis des Archivwesens*, z. 1–6, 1986, recenzja: „Archeion”, t. LXXXIX, 1991, s. 155–166.
34. *Historische Landkarten Westpommerns*, Szczecin 1991, 35 s.
35. *Stan zachowania akt urzędów administracji państwowej na przykładzie powiatowych i wojewódzkich rad narodowych (1950–1973/75)*, w: *Pamiętnik I Powstanie Zjazdu Archiwistów Polskich, Przemyśl, 27–29 sierpnia 1986*, red. A. Tomczak i in., Warszawa 1991.
36. *Kronika najważniejszych wydarzeń 1989 roku*, „Kronika Miasta Szczecina” 1989, Szczecin 1991, s. 103–119.

1992

37. *Powstanie Nowego Miasta w Szczecinie (1845–1869)*, w: *Historia i archiwistyka. Księga Pamiątkowa ku czci profesora Andrzeja Tomczaka*, Toruń–Warszawa 1992, s. 343–351.
38. *Pobyty na stypendium w Koblencji*, „Archeion”, 1992, t. XC, s. 206–208. 1993
39. *Zarys działalności Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1918–1939*, „Szczeciński Informator Archiwalnych”, nr 8, 1993, s. 13–28.

1994

40. *Historia kartografii pomorskiej – stan i potrzeby badań*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XXXVIII, z. 3, s. 129–135.
41. *Miejska administracja budowlana i struktury organizacyjne budownictwa mieszkaniowego*, w: *Dzieje Szczecina*, t. III: 1806–1945, red. B. Wachowiak, Szczecin 1994, s. 537–542.
42. *Geneza „Wielkiego Szczecina”*, w: *Dzieje Szczecina*, t. III: 1806–1945, red. B. Wachowiak, Szczecin 1994, s. 542–553.
43. *Rozwój przestrzenny i wyposażenie techniczne portu*, w: *Dzieje Szczecina*, t. III: 1806–1945, red. B. Wachowiak, Szczecin 1994, s. 553–567.

44. *Ustrój i finanse miejskie*, w: *Dzieje Szczecina*, t. III: 1806–1945, red. B. Wachowiak, Szczecin 1994, s. 686–703.
45. *Indeks osobowy i Indeks nazw geograficznych*, w: *Dzieje Szczecina*, t. III: 1806–1945, red. B. Wachowiak, Szczecin 1994, s. 951–979.
46. *Materiały geodezyjno-kartograficzne w zasobie wojewódzkich ośrodków dokumentacji*, „Archeion”, t. XCIII, 1994, s. 97–111.
47. *Staat und Öffentlichkeit in Polen in ihrer Reaktion auf Locarno*, w: *Locarno und Osteuropa: Fragen eines europäischen Sicherheitssystem in der 20-en Jahren*, hrsg. von Ralph Schattkowsky, Marburg 1994, s. 125–129 (współautor Janusz Faryś).
48. *Zarys działalności Archiwum Państwowego w Szczecinie w latach 1918–1939*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, 1994, nr 8, s. 13–28.

1995

49. *Rozwój przestrzenny Szczecina X–XX w.*, w: *Szczecin na przestrzeni wieków. Historia, kultura, sztuka*, red. E. Włodarczyk, Szczecin 1995, s. 49–61.
50. *Losy archiwaliów szczecińskich w okresie II wojny światowej*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, nr 9, 1995, s. 17–38.

1996

51. *Kronika najważniejszych wydarzeń 1995 roku*, „Kronika Miasta Szczecina 1995”, nr XIV, 1996, s. 179–204.
52. *Kronika najważniejszych wydarzeń 1996 roku*, „Kronika Miasta Szczecina 1996”, nr 15, 1996, s. 219–256.
53. *Plany miast w polskich archiwach państwowych*, oprac. M. Lewandowska, M. Stelmach, red. A. Tomczak, Warszawa 1996.
54. *Die handschriftlichen Pommernkarte im 18. Jahrhundert*, w: *Pommern. Geschichte-Kultur-Wissenschaft, 3. Kolloquium zur Pommerschen Geschichte „Pommern im Reich und in Europa”*, Greifswald 1996, s. 208–234.
55. *Historischer und geographischer Atlas von Mecklenburg und Pommern*, Bd. 2 *Mecklenburg und Pommern. Das Land im Rückblick*, Schwerin 1996 (współautor).
56. *Przestrzenny rozwój Szczecina w dziełach kartograficznych XVII–XX w. ze zbiorów Archiwum Państwowego w Szczecinie*, Szczecin 1996.

1997

57. [redakcja] „Z Dziejów Kartografii”, t. IX *Mapy południowego Bałtyku*, Szczecin 1997.

58. *Wstęp*, w: „Z Dziejów Kartografii”, t. IX *Mapy południowego Bałtyku*, Szczecin 1997, s. 7–11.
59. *Zarys dziejów kartografii pomorskiej (XVI–XVIII)*, w: „Z Dziejów Kartografii”, t. IX *Mapy południowego Bałtyku*, Szczecin 1997, s. 35–52.
60. *Działalność fundacji i zakładów opieki społecznej zajmujących się dziećmi w XIX wieku*, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XII (XLI), z. 3.
61. *Archiwalia szczecińskie do 1945 roku a współczesne potrzeby badawcze nad dziejami regionu*, w: *Pół wieku państwowej służby archiwalnej na ziemiach zachodnich i północnych*, red. K. Kozłowski, Warszawa–Szczecin 1997, s. 69–83.
62. *Kronika najważniejszych wydarzeń 1997 roku*, „Kronika Miasta Szczecina” nr 16, 1997, s. 207–238.
63. *Dokumentacja kartograficzna a problem zespołowości*, „Komputeryzacja archiwów”, t. 3, Toruń 1997, s. 75–78.
64. *The site development of Szczecin in cartographic Works (the 17th–20th century) from the collection of State Archive in Szczecin*, Szczecin 1997.
65. *Sprawozdanie z XVII Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii „Mapy południowego Bałtyku”*, Szczecin 6–7 września 1996, „Przegląd Zachodniopomorski”, t. XLI, z. 1–2, s. 379–381.

1998

66. *Landrat – reprezentantem stanów czy króla na Pomorzu Tylnym (Hinterpommern) w XVIII wieku?*, w: *Szlachta – społeczeństwo – państwo między Warmią a Rugią w XVIII–XX wieku*, red. M. Jaroszewicz i W. Stepiński, Szczecin 1998, s. 133–144.
67. *Pomorze i Szczecin na dawnych mapach, planach i widokach. Collection Niewodniczański (Bitburg). Katalog wystawy*, Szczecin 1998.
68. *Przedmowa*, w: *Pomorze i Szczecin na dawnych mapach, planach i widokach. Collection Niewodniczański (Bitburg). Katalog wystawy*, Szczecin 1998, s. 2–4.
69. *Zarys dziejów kartografii pomorskiej do początków XIX wieku*, w: *Pomorze i Szczecin na dawnych mapach, planach i widokach. Collection Niewodniczański (Bitburg). Katalog wystawy*, Szczecin 1998, s. 7–15.
70. *Wystawa „Pomorze i Szczecin na dawnych mapach, planach i widokach z kolekcji Tomasza Niewodniczańskiego” w Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie*, „Polski Przegląd Kartograficzny”, t. 30, nr 4, 1998, s. 304–305.
71. *Aneks, Przegląd najważniejszych wydarzeń od czerwca 1989 do grudnia 1996 r.*, w: *Dzieje Szczecina 1945–1990*, red. T. Białecki, Z. Siłski, Szczecin 1998, s. 783–816.

72. *Jasne Błonia i Park Kasprowicza dawniej i dziś*, w: *Pomnik Czynu Polaków*, red. K. Kozłowski, Szczecin 1998, s. 45–51.

1999

73. *Kronika najważniejszych wydarzeń od kwietnia 1945 od 1999*, „Kronika Miasta Szczecina”, nr 18, 1999, s. 271–376 (współautor).

74. *Encyklopedia Szczecina*, t. I, red. T. Białecki, Szczecin 1999 (autor 60 haseł).

2000

75. [redakcja] „Szczecińskie Studia Historyczne” nr 13 *dedykowane Pani Profesor Lucynie Turek-Kwiatkowskiej w Jej siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Szczecin 2000.

76. *The Beginnings of Cartography of the Baltic Sea: From Sailors' Instructions to First Sea Maps (15th–16th Century)*, „Studia Maritima”, vol. XIII, 2000, s. 5–24.

2001

77. *Encyklopedia Szczecina*, t. II, red. T. Białecki, Szczecin 2000, druk 2001 (autor 21 haseł).

78. *Eilhardus Lubinus i jego wielka mapa Księstwa Pomorskiego*, Szczecin 2001.

2005

79. *Mapy historyczne Pomorza Zachodniego od XVI do XXI wieku*, Szczecin 2005 (współpracowanie).

Zestawiła Agnieszka Chlebowska